

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากมาย และรวดเร็ว ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กระแสการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ภาวะเช่นนี้นับได้ว่าเป็นยุค ข้อมูลข่าวสารและการแข่งขันระดับ โลก (Age of information and global competition) จากความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ส่งผลให้เกิดการแข่งขันทางการค้า ก่อเกิดค่านิยมทางวัตถุที่นำไปสู่การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ในสังคม การแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพรรคพวกอย่างไม่เป็นธรรมต่อส่วนรวม ขาดการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง สิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้นำไปสู่ผลกระทบที่ความสลับซับซ้อนของปัญหาทวีขึ้น อีกทั้งส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองในสังคมไทยอย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรม สังคมขาดระเบียบวินัยขาดความรับผิดชอบ ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคม เป็นต้น อิทธิพลของความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ กระทบต่อการเรียนรู้และการปรับตัวของพลเมืองเป็นอย่างมาก การบรรเทาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพัฒนาพลเมืองของประเทศให้มีความรู้ มีคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ชรินทร์ มั่งคั่ง (2559, หน้า 232) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้าสู่ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว สิ่งนี้มีผลกระทบโดยตรงต่อสถาบันครอบครัว สภาพครอบครัวของสังคมไทยปัจจุบันกำลังอ่อนแออย่างรุนแรง กลายเป็นสังคม “ลูกชบ” ที่มีภายนอกสีสันสวยงาม แต่ขาดคุณค่า ไร้แก่นของสาระภายในที่เกิดจากความอ่อนแอของประชาธิรัฐ นโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ของกระทรวงศึกษาธิการ ต้องการให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย จุดเน้นการพัฒนาผู้เรียน คือ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยทำให้ผู้เรียนมีความสุข เป็นคนดีและมีปัญญา เห็นคุณค่าของตนเอง มีทักษะชีวิต ทักษะการคิด สามารถสร้างองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการเชื่อมโยงข้อมูล เห็นคุณค่าของการเรียนรู้อย่างมีความสุข มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองดีของสังคม โดยอาศัยแนวทางหนึ่งที่สำคัญ คือ การเสริมสร้างทักษะพลเมือง

การเสริมสร้างทักษะพลเมืองมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ซึ่งถือเป็นทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต กลายเป็นประเด็นสำคัญและจำเป็นอย่างเร่งด่วน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, หน้า 69) ได้กล่าวว่า มนุษย์ต้องมีลักษณะของความคิดเชิงวิเคราะห์ เพราะเป็นพื้นฐานการคิดในมิติอื่นๆ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงบูรณาการ การคิดเชิงอนาคต ซึ่งการคิดเชิงวิเคราะห์จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดมุมมองเชิงลึกและครบถ้วนในเรื่องนั้น ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจและการแก้ปัญหาได้บรรลุวัตถุประสงค์ อันเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของการเป็นพลเมือง ดังนั้นนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนจึงต้องพัฒนาการคิดวิเคราะห์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

จากข้อมูลของฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า ระหว่างปีการศึกษา 2556-2558 มีการรายงานปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวนหลายกรณี อันได้แก่ ปัญหาการใช้ยาเสพติด ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการใช้สื่อและเทคโนโลยี ปัญหาการทะเลาะวิวาท และปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนยังขาดทักษะพลเมืองด้านการคิดวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โรงเรียนจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนาทักษะพลเมืองด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน สถานศึกษาถือได้ว่ามีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีทักษะพลเมือง ดังนั้นครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะพลเมือง เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงปรารถนาตามความต้องการและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2553, หน้า 1) ได้กล่าวว่า “โรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ควรจะมุ่งที่พัฒนากระบวนการคิดควบคู่ไปกับความรู้คุณภาพของบุคคลนอกจากจะมีความรู้ดีแล้วยังต้องมีความคิด เป็นบุคคลที่คิดรอบ คืดลึก คืดแตกฉาน คืดหลายชั้น คืดแก้ปัญหา คืดดี คืดชอบ และคืดสร้างสรรค์ บทบาทของโรงเรียนจะต้องพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนในประเทศเป็นสังคมการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต” ทักษะพลเมืองจึงเป็นทักษะที่ควรส่งเสริมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม แนวทางการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 55) ได้เล็งเห็นปัญหาด้านการคิดและการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมือง จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการพยายามแก้ปัญหาการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 (2) ที่วางหลักไว้ว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ

การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” ดังนั้น โรงเรียนจึงควรจัดการเรียนรู้เพื่อฝึกกระบวนการคิดและการแก้ปัญหาที่มีความสำคัญต่อเสริมสร้างทักษะพลเมือง ครูผู้สอนจึงควรเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิดและทักษะพลเมืองให้นักเรียน ทักษะพลเมืองจึงเป็นทักษะที่ควรส่งเสริมให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้โรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาซึ่งมีหน้าที่สำคัญต่อการเสริมสร้างทักษะพลเมืองในด้านต่างๆ ให้กับผู้เรียน เพราะความสามารถและทักษะพลเมืองมีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดี มีคุณภาพ เอื้อต่อการรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงและเป็นการเตรียมความพร้อมต่อการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21

แนวทางการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 55) ได้เล็งเห็นปัญหาด้านการคิดและการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมือง จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาจารย์การศึกษา โดยการพยายามแก้ปัญหาการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 (2) ที่วางหลักไว้ว่า “การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” หลักการดังกล่าวแสดงว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อฝึกกระบวนการคิดและการแก้ปัญหานั้นมีความสำคัญต่อเสริมสร้างทักษะพลเมือง ครูผู้สอนจึงควรเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิดและทักษะพลเมืองให้แก่ผู้เรียน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 2) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายประการหนึ่งของการจัดการศึกษาก็คือ ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข ซึ่งก็ถือว่าเป็นการสร้างพลเมืองดีของสังคม ลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ในด้านการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ อันสอดคล้องกับคุณลักษณะของทักษะพลเมือง อันเป็นทักษะที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทางด้านร่างกาย ปัญญา จิตใจและสังคม สามารถเลือกทำประโยชน์ให้แก่สังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนที่เป็นผลมาจากพฤติกรรมของนักเรียน ประกอบกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะพลเมือง ที่ผ่านมานั้นยังไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ปรากฏให้เห็นได้จากสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับเยาวชน อาทิเช่น ปัญหาการใช้ยาเสพติด การเล่นเกม การพนัน การใช้สื่อและเทคโนโลยี พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม การทะเลาะวิวาท และการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน เนื่องจากการเรียนการสอนเรื่องทักษะพลเมืองของผู้สอนโดย

ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นในส่วนของความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาเท่านั้น ยังไม่ได้ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างการคิดและทักษะพลเมืองให้แก่ผู้เรียน สอดคล้องกับแนวความคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, หน้า 69) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการคิดเชิงวิเคราะห์ไว้ว่า มนุษย์ต้องมีลักษณะของความคิดเชิงวิเคราะห์ เพราะเป็นพื้นฐานการคิดในมิติอื่นๆ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงบูรณาการ การคิดเชิงอนาคต ซึ่งการคิดเชิงวิเคราะห์จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดมุมมองเชิงลึกและครบถ้วนในเรื่องนั้น ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจและการแก้ปัญหาได้บรรลุวัตถุประสงค์ อันเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของการเป็นพลเมือง ซึ่ง รัชณี อุทธา (2552, หน้า 3) ได้ให้ความเห็นว่าการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นจากการศึกษาวิธีการสอนพบว่าลักษณะเฉพาะของการเรียนรู้ที่เน้นปัญหาเป็นฐานนั้นสามารถส่งเสริมทักษะการคิดให้แก่ผู้เรียนได้ดี

การจัดการเรียนการสอน โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) เกี่ยวข้องกับแนวคิดในเรื่องของการเรียนรู้ที่นักจิตวิทยาทางการศึกษากลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพฤติกรรมนิยม (Behaviorist learning theory) และกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพุทธิปัญญานิยม (Cognitive learning theory) ถือว่าเป็นวิธีการสอนที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการฝึกทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้ตลอดเวลา โดยมีการเชื่อมโยงความรู้เก่าให้เข้ากับความรู้ใหม่ ทั้งนี้ยังเป็นวิธีสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองเรียนรู้จากประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติและนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 1; ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, หน้า 335) เสนอแนวคิดการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในทำนองเดียวกันว่า “เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดขั้นสูง และทักษะในการสื่อสาร ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้บทบาทตนเองจากประสบการณ์ ในชีวิตจริงหรือสถานการณ์ที่ถูกจำลองขึ้นมา มีอิสระในการเรียนรู้ เพื่อให้มีทักษะในการสืบเสาะหาความรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง” ดังนั้น การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งมีการกำหนดสถานการณ์ปัญหา กระตุ้นให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าร่วมกัน ทำให้เกิดการพัฒนาการคิดวิเคราะห์และเสริมสร้างทักษะพลเมืองให้กับนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง

จากการศึกษาวิธีการสอนพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานนั้น สามารถส่งเสริมการทักษะการคิด และทักษะการสื่อสารให้แก่ผู้เรียนได้ดี การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานมีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมอีกวิธีหนึ่งในการพัฒนาทักษะการคิด ซึ่งสอดคล้องกับ พัชนีย์ ธารเสนา (2538, หน้า 15) ที่ได้กล่าวถึง ลักษณะเฉพาะของการสอนโดยการใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ว่าปัญหาคือจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ โดยเป็นปัญหาซึ่งผู้เรียนจะได้พบในชีวิตหรือในอนาคตและอยู่ในความสนใจของผู้เรียน ความรู้ที่จะเกิดขึ้นนั้นจะถูกสอดแทรกในรูปแบบของปัญหา ซึ่งผู้เรียนจะได้ใช้ความสามารถในการสืบค้นความรู้พร้อมๆ กับการสร้างความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง และ

ส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพราะการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในลักษณะของการทำงานกลุ่มย่อย ทำนองเดียวกับ สุปรียา วงษ์ตระหง่าน (2541, หน้า 3) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สร้าง โครงความรู้อย่างมีรูปแบบ มีการยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันให้ผู้เรียนได้ศึกษา และเมื่อผู้เรียนต้องเผชิญกับปัญหาในอนาคตจะทำให้มีการกระตุ้นความจำและสามารถนำข้อมูลมาปรับใช้ทั้งจากความรู้พื้นฐานและความรู้ภาคปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาในอนาคตได้ เป็นการพัฒนากระบวนการความคิดที่มีเหตุผล เนื่องจากผู้เรียนต้องฝึกการแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะสอนให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล โดยผ่านการทำซ้ำๆ และได้รับข้อมูลย้อนกลับเพื่อย้ำในสิ่งที่ถูกและแก้ไขในสิ่งที่ผิด เป็นการฝึกทักษะของการสร้างข้อสมมติฐาน ข้อสงสัยต่างๆ หักวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ปัญหาและฝึกตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่มีอยู่ เป็นการพัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเสรี การฝึกให้ผู้เรียนรู้จักประเมินตนเอง และมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ทำให้ผู้เรียนทราบความต้องการของตนเองและการค้นหาแหล่งข้อมูลที่เหมาะสม อีกทั้งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน เพราะการได้ฝึกเรียนโดยการใช้ปัญหาเป็นฐาน ช่วยพัฒนาการคิดแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อันเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้มากขึ้นอีก

อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นการรวมเอาข้อดีและหลักการสอนที่มีความสำคัญต่อนักเรียนหลายวิธีเข้าด้วยกัน เช่น นำเอาปัญหามาเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะไปหาความรู้ ฝึกผู้เรียนให้สามารถคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบเสมือนเป็นการเอาหลักการคิดของวิธีสอนให้คิดสืบค้น (Inquiry Teaching) ซึ่งเป็นการสอนที่เน้นลักษณะการคิดของผู้เรียนอย่างเด่นชัดมากขึ้น ถือว่าการคิดสืบค้นเป็นกระบวนการคำตอบให้กับปัญหาที่ข้องใจทำให้เกิดความประทับใจกับผู้เรียนเพราะได้ใช้สติปัญญา ความรู้ ความคิด และได้มีส่วนร่วมในการเรียนทำให้รู้สึกว่าการเรียนนั้นมีคุณค่าและมีความหมาย สอดคล้องกับ เสริมศรี ไชยสร (2541, หน้า 64-73) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ว่าเป็นการนำเอาข้อดี หลักการและเทคนิคของวิธีการสอนต่างๆ มาปรับใช้กับการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานได้เป็นอย่างดี เช่น การนำเอาตัวอย่างสถานการณ์มาใช้ประกอบการสอน การแสดงบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลอง เป็นต้น มาปรับใช้กับการสอนรูปแบบหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ และอาจให้นักเรียนนำเสนอผลงานได้หลากหลายวิธี

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการเรียนรู้แบบกิจกรรมกลุ่ม การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา สอนให้คิดสืบค้น การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นการนำเอาข้อดี หลักการและเทคนิคของวิธีการสอนแบบต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การนำเอากรณีประกอบการสอนการแสดงบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลอง เป็นต้น มาปรับใช้กับการสอนอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้เป็นการพัฒนาการคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งมีหลายประการ เช่น ความสามารถในการนำมาแก้ปัญหา การตัดสินใจ และสร้างสรรค์

ความสมเหตุสมผลและข้อมูลที่เป็นจริง การคาดคะเนบนฐานความรู้เดิม วินิจฉัยข้อเท็จจริงจาก ประสพการณ์และข้อมูล การคิดจำแนกแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ การประเมินและตัดสินใจ ความคิดสร้างสรรค์สมเหตุสมผล เป็นต้น อันจะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดที่สูงขึ้น อันเป็น หนึ่งในองค์ประกอบของทักษะพลเมือง

จากการศึกษาวิจัยของ รัชณี อุทธา (2552, หน้า 63-64) ที่ศึกษาผลของการใช้การเรียนรู้ที่เน้น ปัญหาเป็นฐานต่อการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า หลังการเรียนรู้ที่เน้นปัญหา เป็นฐาน การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ดังที่ ภาวดี สงวนศิลป์ (2554, หน้า 56-57) ศึกษาความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม โดยการจัด กิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า ความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน มีความสามารถในการตัดสินใจสูง กว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับ กนกวรรณ ศรีนรินทร์ (2555, หน้า 114-118) ที่ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาสังคมศึกษา ส 22101 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการ ผลิตสินค้าและบริการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่าการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความ คิดเห็นในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับนักเรียน สถานการณ์ และบริบท การจัดการเรียนรู้ให้ปัญหาในท้องถิ่นเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้ อยากเห็น สร้างความรู้จาก กระบวนการทำงานกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การศึกษาค้นคว้า ข้อมูลโดยใช้สื่อที่หลากหลาย สร้างความรู้กระบวนการทำงานกลุ่มเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทำงาน ร่วมกัน ช่วยให้นักเรียนฝึกใช้การคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ สื่อสาร สรุปองค์ความรู้ได้ และผลการพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมี วิจารณญาณ การคิดแก้ปัญหา การทำงานกลุ่ม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่าการจัด กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องทักษะพลเมือง เป็นหนึ่งในหน้าที่สำคัญของผู้สอน สำหรับจุดมุ่งหมายของ หลักสูตรสำหรับการสอนในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม คือการ สร้างพลเมืองดี สร้างผู้เรียนให้มีลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องการ เพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างปกติสุข แต่จากสภาพการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื่องจากการเรียนการสอนของผู้สอนยังเน้นในส่วน of ความรู้และความ

เข้าใจในเนื้อหาเท่านั้น ยังไม่ได้ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะพลเมือง
เท่าที่ควร ประกอบกับข้อมูลด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับทักษะพลเมืองของนักเรียนจากฝ่ายกิจการ
นักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า พฤติกรรมด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับทักษะ
พลเมืองของนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็น
ฐาน จึงเป็นการส่งเสริมทักษะพลเมืองให้แก่ นักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหา
และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีได้อีกทางหนึ่ง

ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งมีการกำหนดสถานการณ์ปัญหา
เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าร่วมกันและส่งเสริมทักษะพลเมือง ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้
กำหนดเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระหน้าที่พลเมือง
วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะพลเมือง และการที่ผู้เรียนได้
เรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน จะเสริมสร้างทักษะพลเมืองให้กับผู้เรียน ได้

จากปัญหาที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญและผลกระทบของปัญหาจึงต้องการ
ที่จะพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมือง ศึกษาระดับ
ทักษะพลเมือง และศึกษาผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยผู้วิจัยได้ศึกษา
จากหนังสือความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และได้สอบถามจากผู้รู้ที่มี
ประสบการณ์ซึ่งได้ให้คำแนะนำในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระหน้าที่
พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งกิจกรรมประกอบด้วย การเรียนรู้ปัญหาพฤติกรรม
ที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน ประกอบด้วย ปัญหาการใช้ยาเสพติด การเล่นเกมพนัน การใช้สื่อและ
เทคโนโลยี พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม การทะเลาะวิวาท และการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร โดยมี
การกำหนดสถานการณ์ปัญหาเป็นตัวกระตุ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้สืบค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา
และมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาและจากประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน
ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าร่วมกันและสามารถสร้างการคิดวิเคราะห์ ฝึกการวิเคราะห์ปัญหา
เกิดความตระหนักในปัญหาที่เรียนรู้ นำไปสู่การแก้ปัญหา และสามารถนำความรู้ความเข้าใจจากการ
เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21
ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่าง
มีความสุข เป็นพลเมืองและพลโลกที่ดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา
2. เพื่อศึกษาระดับทักษะพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
3. เพื่อศึกษาผลการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 15 ห้องเรียน จำนวน 379 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 24 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนี้ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และนำไปพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้เลือกนำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, หน้า 8) มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหาไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) เชื่อมโยงและระบุปัญหา
- 2) กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา
- 3) ศึกษาปัญหา
- 4) สังเคราะห์ความรู้
- 5) สรุปและประเมินค่าของคำตอบ
- 6) นำเสนอและประเมินผลงาน

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งตรงกับมาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาตรฐานที่ ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย เรื่อง ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน ประกอบด้วย ปัญหาการใช้ยาเสพติด การเล่นเกมพนัน การใช้สื่อและเทคโนโลยี พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม การทะเลาะวิวาท และการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการทดลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ใช้ระยะเวลาในการทดลอง 20 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที

4. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยตัวแปร 2 ประเภท คือ

1. ตัวแปรต้น คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
2. ตัวแปรตาม คือ ทักษะพลเมืองด้านการคิดวิเคราะห์ ตระหนักถึงการไม่ทำผิดกฎหมาย เคารพและปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน

คำถามการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีผลต่อการเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียนอย่างไร
2. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จะมีทักษะพลเมืองอยู่ในระดับใด
3. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จะมีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่

สมมุติฐานการวิจัย

1. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีทักษะพลเมืองอยู่ในระดับดี
2. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะใฝ่หาความรู้เพื่อแก้ปัญหาและเอื้อต่อการเสริมสร้างทักษะพลเมืองโดยใช้การจัดการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1) เชื่อมโยงและระบุปัญหา 2) กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา 3) ศึกษาปัญหา 4) สังเคราะห์ความรู้ 5) สรุปและประเมินค่าของคำตอบ และ 6) นำเสนอและประเมินผลงาน

ทักษะพลเมือง หมายถึง ผลของการวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความสำคัญ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์หลักการ ที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ตระหนักถึงการไม่ทำผิดกฎหมาย เคารพและปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนคำนึงถึงสิทธิในร่างกาย ชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สินของตนเอง ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่มีทั้งต่อตนเอง ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และสังคม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน อันประกอบด้วย ปัญหาการใช้ยาเสพติด ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการใช้สื่อและเทคโนโลยี ปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการทะเลาะวิวาท และปัญหาการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร

ผลการเรียน หมายถึง ความสามารถในการเรียนของนักเรียนในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน ซึ่งวัดได้จากคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน

นักเรียน หมายถึง ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ปีการศึกษา 2559 จำนวน 24 คน

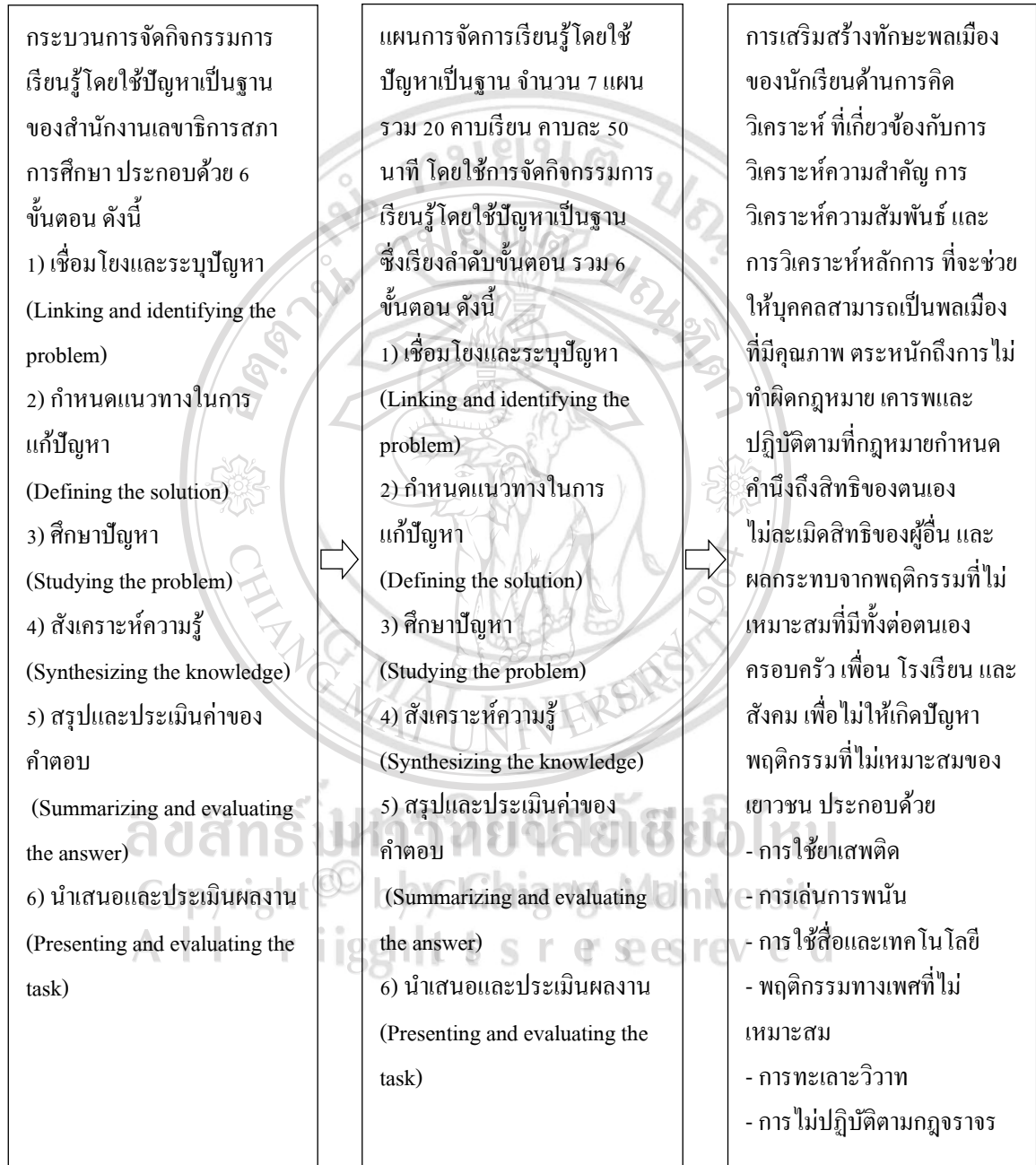
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้กระบวนการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และรูปแบบการสร้างข้อคำถาม เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา
2. ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงระดับทักษะพลเมืองของนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
3. ผลการวิจัยทำให้ทราบผลการเรียนของนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา เรื่อง ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน
4. ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ เพื่อใช้ในการเสริมสร้างทักษะพลเมืองให้กับนักเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสังเคราะห์กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา รายละเอียดดังแผนภาพ 1.1 ดังนี้

แผนภาพ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา